

EDITORIAL

Doba převratných a velmi rychlých změn mění náhledy na roli a postavení těch, kteří jsou vychováváni a vzděláváni, i těch, kteří se na ně snaží pedagogicky působit. Mění se podmínky výchovy a vzdělávání, místo a funkce výchovných a vzdělávacích institucí a mnoho dalších zásadních jevů a procesů. V průběhu těchto změn se dostávají úspěchy, ale také frustrace a neporozumění, objevuje se řada komplexních, složitých, a leckdy i rozporuplných situací, na povrch vyplouvají věci příjemné, ale i ty nepříjemné a problematické. Reflektujeme je v každodenní zkušenosti i systematickým výzkumem. Pedagogická realita je však zkoumána bez ohledu na výsledek – ten nás může potěšit, ale i poděsit. Je-li ovšem vědeckým sdělením, pak bychom je neměli ignorovat.

Postup „padni komu padni“ však není v některých vědních oborech přijímán. Mnohdy převažuje orientace na nezday, svět výzkumného zájmu je vnímán a podáván, kdoví vlastně proč, skepticky. V souvislosti s psychologickým výzkumem u nás o tom píše Jiří Mareš¹. Ten nás také inspiroval k tomu, abychom se v letošním Sborníku prací Filozofické fakulty brněnské univerzity (řada pedagogická, U 8, 2003) soustředili především na témata „pozitivní“.

Proč nevolíme témata „negativní“, ačkoli by výběr byl zřejmě snazší? Protože se ukazuje, že ani pedagogický výzkum není svým zaměřením vyvážený. Podobně jako v psychologii, i v pedagogice je výzkum podstatně častěji zaměřen na zkoumání jevů a procesů problematických, nedostatečně rozvinutých, problémových. Jasně to dokladují např. příspěvky, které zazněly v posledních deseti letech na konferencích České asociace pedagogického výzkumu – podíl příspěvků, které je možné zařadit do kategorie „pozitivně formulovaných témat“ nebo „pozitivně formulovaných závěrů“, nepřekročil ani v jednom roce pětinu celku, častěji se pohybuje kolem jedné desetiny, někdy i na nižší hodnotě, případně nule.

---

¹ MAREŠ, Jiří. Pozitivní psychologie jako inspirace pro pozitivně zaměřený pedagogický výzkum. In *Sborník příspěvků z VIII. celostátní konference ČAPV Pedagogický výzkum v ČR*. Liberec: Technická univerzita Liberec, Fakulta pedagogická, 2000.
MAREŠ, Jiří. Pozitivní psychologie: důvod k zamyšlení i výzva. *Československá psychologie*, roč. XLV, 2001 č. 2.

Pedagogický výzkum dává tedy zprávy spíše o problémových a stinných stránkách dnešní pedagogické reality. Její rozporuplný obraz vyostřují i média. Mediálně vytvářený obraz pedagogické reality lze jen stěží vnímat jako vyvážený, a rozhodně ne jako takový, který se orientuje spíše na pozitivní jevy a procesy (viz např. stereotypně pochybený obraz učitele, školy, rodičů apod.). Konkrétním dokladem jsou např. zjištění², k nimž dospěl jeden z výzkumných týmů Ústavu pedagogických věd FF MU řešící projekt GAČR „Rodiče jako sociální a výchovní partneři školy“. Vyplývá z nich, že konkrétně v průběhu roku 2000 nebyla v relaci Události (ČT1) a v relaci Televizní noviny (Nova), tedy v hlavních zpravodajských pořadech, odvysílána ani jediná „dobrá zpráva“ o učitelích, rodičích či o škole jako instituci. Nejčastěji negativně hodnoceným tématem ve všech sledovaných médiích jsou „studenti“, na druhém místě pak „učitelé“. Deník Právo k této dvojici přidává ještě kategorii „rodiče“. V českých médiích, jak se ukazuje, je jako hlavní problém našeho školství prezentován právě „lidský faktor“.

Proto je tedy tentokrát monotematické jádro nového čísla Sborníku zaměřeno na tzv. **pozitivní** (nikoli pozitivistickou) pedagogiku. Pod ní rozumíme takové přístupy, které se orientují na zkoumání a zdůrazňování kladných, úspěšných, inspirativních a fungujících jevů a procesů výchovné reality. Úmyslně jsme se zaměřili na výběr takových příspěvků, které v nějaké míře obsahují pozitivní zprávu o jevech výchovné a vzdělávací reality. Nemáme tím rozhodně v úmyslu přispívat k „barvení věci na růžovo“ či k přehlížení reálu „ulice našeho školství“³ – na ní lze bezpochyby nalézt vedle toho dobrého i to méně dobré. Záměrnou orientací na pozitivní jevy a procesy prostě chceme přispět k vytváření vyváženějšího obrazu pedagogické reality. Pedagogická realita je pestrobarevná – má svá slunná i stinná místa. A tento sborník je zaměřen spíše na ta první z nich.

Hlavní část sborníku jsme nazvali „**Pozitivní témata a nálezy v pedagogice a v pedagogickém výzkumu**“. Autoři příspěvků, všichni pozitivně naladěni, působí na různých pracovištích v České republice a na Slovensku.

Začínáme příspěvkem, jehož tématem je mateřství, neboť, jak občas zní řečnická otázka, „co může být pozitivnějšího v životě ženy?“ Klára Šedřová se na hodnotu mateřství a na to, zda ji skutečně mladé matky vnímají pozitivně, snaží důkladně pohlédnout za pomoci postupů tzv. „zakotvené teorie“.

Následuje text Josefa Valenty, který čtenáře přenáší k tématu v pedagogice stále frekventovanějšímu – k postupům sociálně osobnostního rozvoje. Svým

² ŠEĎOVÁ, Klára, KUNZOVÁ, Zuzana. Obraz školy a školství v českých médiích. *SPFFBU U7*, Brno: MU, 2002, s. 99 – 110.

RABUŠICOVÁ, Milada, EMMEROVÁ, Kateřina. The Role of Parents as Educational and Social Partners of the School in the Czech Republic: Legislation and Media Analysis. *Evropská konference pedagogického výzkumu*, 5. – 8. září 2001, Lille, Francie.

³ „Ulice našeho školství“ je sousloví, jež použil náš kolega a přítel prof. Ivo Pospíšil v recenzi na *SPFFBU, U 7*, 2002. (POSPÍŠIL, Ivo. Pedagogika a svět. *Univerzitní noviny*, roč. 9, 2002, 30. září 2002.)

nezaměnitelným způsobem se autor snaží poctivě vyrovnat s výzvou redakčního záměru.

Už samotný název dalšího příspěvku (Učitel jako zdroj sociální opory pro žáky a studenty) z pera Jiřího Mareše napovídá, že jde o text, v němž se skutečně hledají možnosti, jak podporovat a rozvíjet sociální dimenzi osobnosti mladého člověka.

Hana Kasíková se také věnuje učitelům a popisuje jeho cestu k inovacím. Z textu je dobře zřetelné, že nejde o snadnou záležitost ani pro učitele, ani pro výzkumníky, kteří jim v tom pomáhají. Detailně popsany proces celé spolupráce může inspirovat k následování.

Přehledovou studii o situačním vyučování přispěli naši slovenští kolegové Peter Gavora a Silvia Kissová. Jedná se o teoretické pojednání o tom, jak jinak lze pohlížet na vyučování a učení – v zájmu toho, aby bylo blíže žákovi. Je to snaha stará, ale stále ne plně realizovaná.

Hlavní blok sborníku uzavírají dva příspěvky, jejichž spoluautory jsou téměř všichni členové Ústavu pedagogických věd FF MU. Jde o prezentace vycházející ze dvou současných výzkumných projektů GAČR. První text je věnován práci ředitelů škol s vizí jako základem úspěchu v řízení škol (Milan Pol, Lenka Hloušková, Petr Novotný a Jiří Zounek), druhý podává svědectví o školách, v nichž jsou rodiče i ředitelé spokojeni se vzájemnou spoluprací (Milada Rabušicová, Kateřina Trnková, Klára Šedřová a Vlastimil Čiháček).

Další části sborníku mají již tradiční podobu a přispívají k informování o dalších stránkách života kmenového pracoviště. Jedná se o zprávu z dalšího výzkumného projektu (informace o výzkumu českých středních, vyšších odborných a vysokých škol a jejich práci s grantovými nabídkami, realizovaném na zakázku Národního vzdělávacího fondu ČR), o představení několika studentických prací (Petry Rychkové, Jarmily Chytkové, Jitky Šebkové a Evy Kučerové) a o zprávy z některých konferencí, (Lenka Hloušková, Jiří Zounek, Petr Novotný a Martin Skutil) kterých se členové ústavu v poslední době zúčastnili.

Celý sborník uzavírají dvě připomínky osobností a práce dřívějších členů Ústavu: Lubomíra Mojžíška a Marie Řehořkové.

Doufáme, že naši snahu soustředit se na pozitivní témata v pedagogice a v pedagogickém zkoumání přijmou čtenáři ... pozitivně.

redakční rada sborníku